

Dragojila.

(Zgodovinska novela iz 16. stoletja.)

(Dalje.)

III.

Drugo jutro, predno še zora napoči in rumeni svit z azijskih planin čez Carigrad razlije, zapustita mladenič in devica Mehmedovo palačo: Etem svojo domovino, ki ga je rodila, ki mu hrani vse spomine lepih otročjih let, krasno posestvo, ki ima po očetovi smerti biti njegovo: Dragojila svojo drugo domovino, ktera jej sicer ni dala življenja, pa jej gostoljubno podarila izobraženje in ljubav. Pot ju pelje mimo velike mošeje, nekdam Zofijine cerkve; in kmalo dospeta po samotnih ulicah proti vzhodni strani v hišo, v kateri biva sivi starček, ki je že čez dve leti Etemu resnice in skrivnosti kristjanske vere razodeval. Vse je bilo za svete obrede že pripravljeno. Duhovnik kersti Etema ter ga imenuje Davroslava, obhaja mladenča in devo, blagoslovi ju in poroči. Kakor prerrojena stopita Davroslav in Dragojila od oltarja in zapustivši hišo, v kateri so se jima spolnile najserčniše želje, napotita se proti morski strugi. Duhoven ju spremi do morja. Preserčno se tu poslové; zadnji poljubljej pritisne sivi starček Davroslavu na gladko čelo, zadnjikrat poljubi Dragojila duhovnu roko, ladija splava po mirnem morji, duhoven pa njima prosi blagoslova iz nebes; in ko zgine brod v sinji megleni daljavi, obriše si starček solzo z nabranega lica, ter se verne spet v svoje prebivališče.

Davroslav opravi v Smirni poročilo. Ali ne dobi tu beneške ladije, kakor je želel. Vendar očetovo ime, lastna djanska modrost in zaupljivost, s katero ga je Selim počastil, mora ga rešiti zadrege. Odrine iz luke na ladiji, ktera ga je v Smirno prinesla, pa ne v Carigrad, ampak proti Kandiji. Pohlevna sapa pihljá, brod plava po gladkem morskem zerkalu proti jugovečer, nebo je jasno, vožnja prijetna, vse se na brodu raduje in se čudi gerškim otokom, ki rastejo iz morja in se spet va-nj pomakajo. Slednjič pomoli Kandija iz valov svoje pečine. Davroslav pokaže je Dragojili. Tam-le, jej pravi, gotovo najdeva ladije, da prepelje naju v tvojo domovino; od tam-le bodeta Mehmed in Selim sporočilo dobila, da Etem njima več ne živi, temuč Davroslav, ki bode svoje dni njun nasprotnik.

„Svojemu predobremu očetu, Davroslav! ne moreš in ne smeš nasprotovati, reče Dragojila; prosi Boga, da ga razsveti, in k spoznanju resnice pripelje, kakor je tebe!“

„Nasprotnik Turkov in njih djanja pa ostanem“ — odverne Etem, „dokler mi bode krepka roka meč sukala. Po očetovih žilah

se pretaka slovanska kri; da se on ne bojuje v slovanskih četah zoper Turka, da bi marveč rad slovanske narode zaterl in Mohamedovo vero in vlado po Evropi razširil, tega res ni on kriv; nemila osoda mu je to pot odločila v življenji. Morda je previdnost božja tebe pripeljala v njegovo hišo, da rešiš mene in morda tudi očeta, ki dobro vé, da njegovi dedje v slovenski zemlji počivajo. Vidil je in pozna tudi kristjanske običaje in šege, saj je v mladih letih živel po kristjanskih mestih, zato se menda ne derži koranovih sur, kar se tiče domačega življenja; ali svetna slava, ki si jo je v bojih pridobil, in državljanska modrost, ki mu je pridobila toliko veljavo, da Selim brez njega biti ne more, veže ga na Turčijo in ž njo na mohamedansko vero.“

Davroslav še govori, ko se obernejo vsi brodarji proti zahodu; nekak nemir se polasti vseh. Vse gleda zdaj Kandijo, ktera jim prepočasi leze iz globocega morja, zdaj solnčni zapad, kjer se megleni nebes nenavadno zažaréva in v trenutku spet otemnéva. Kopa temnih oblakov se valí verh kope, kakor bi iz globocega morja sivo skalovje raslo v neizmerne višave. Blisk za bliskom se kreše in razsvitljuje temne oblake. Sapa, ki je bila dozdej vožnji tako ugodna, preverže se v vihar; zdaj divje zabučí v vihrajoča jadra, zdaj potihne, da ladija obstane, dokler je nov val spet ne požene. Brodarji hité jadra zvijati in za jarbolo vezati. Ali up rešitve jim upada. Vihar je zmirom močnejši, piš grozovitniši, valovi zmirom večí, in blisk je razsvitljuje, kakor bi se v nemalo peneče morje. Divji piš žvižga skozi zvita jadra, deske kerljužijo, šumeči valovi ploskajo v stene, brod se ziblje zdaj na desno zdaj na levo, da se jarbola v merščeče pene pomaka. Grom neprenehoma razgraja po černih oblakih, nevihta zmirom bliže buči, slednjič se vlije ploha, da bi mislil, da so se oblaki izpod neba utergali. Vse išče zavetja v ladiji. Ali mogočen val jo dvigne in trešči na skalovje; keršje vsem po ušesih zaveršči — jarbola se ulomi in skozi špranje se vlije voda v notranje prostore. Brodarji pridno maše in vodi pot zapirajo, pa v trenutku val dvigne brod in ga spet na ostre podmorske pečine zadervi, da strašno herstne in se raztrusne. Večidel ga v skalovji obtiči, posamni kosi splavajo verh vode. Sreča je bila mila Davroslavu in Dragojili: čolnič, ki je bil ladiji priklenjen, priziblje se pred nju, da ju reši pogube.

Po tej nesreči jenja nevihta, veter potihne, valovi se nekaj umirijo, nebó se zvedri, zvezde zaleskečejo in mesec priplava izza bledeh valov na sinje nebo. Rešenca se zibljeta v čolničú proti Kandiji; burja vožnjo pospešuje, saj sama si veliko pomagati ne moreta, ker nimata brodarskega orodja. Izpod pečin bližnjega otoka zablišči jima luč, in kmalo zapazita štiri možake, ki jima v čolnu nasproti veslajo. To so ribiči, mislita, ki nama gredó na pomoč, Bog jim plati. Toda možjé so sirovi, ki pozdrava ne poznajo; čolnič pri-

klenejo čolnu pa veslajo nazaj med pečine, kjer velik brod pomorskih tolovajev v luki tiči.

Fej, razbojniški poglavar, ogleda si nova jetnika. Neizrečeno se razveseli, ko Dragojilo vidi, pa ravno tako se prestraši, ko Davroslava spozná. Znan mu je ves Carigrad, in dobro vé, da je Mehmed snubil Feretovo hčer svojemu sinu. Pa ravno tako je prepričan, da Dragojila ni Feretova hči. Visoko čisla pašo Mehmeda od tistega časa, ko je bil v njegovih četah polkovnik v bojih z libanonskimi Druzi. Marsikako zmago je Fej paši pridobil. Pa ravno zmage so ga zapletle v prepir z zavidljivimi tovarši, kateri ga caru tako očernijo, da ga v smert obsodi; le Mehmedu se ima zahvaliti, da je mogel z nekoliko tovarši zbežati; in od tistega časa je rop po morji njegovo rokodelstvo.

Rad bi sinu povernil, kar mu je oče ugodil. Ali strast, ki se v njegovem sercu vname, ko Dragojilo vidi, preseže hvaležnost; njegova dobrovoljnost proti Davroslavu se spremeni v silo, proti mu, da ga pošlje Selimu v Carigrad, ako ne privoli v njegovo zahtevanje. Pa Davroslava to prehudo žali; raji hoče umreti, kakor te sramote doživeti. Izdere nasprotniku meč iz rok ter mu ga globoko v poželjivo serce zasadi. V kervi se Fej zgrudi in izdihne brezbožno dušo. Davroslava pa tolovaji primejo in zvežejo.

Še tisto noč si izvolijo novega poglavarja, Puaha. Tudi ta spoštuje Mehmeda. Ali tolovajska sirovost, bojazljivost in lakomnost je večja od blagih čutil. Dobička mu ne bode prineslo, ako je izpusti, si misli, lahko pa Etem Selimu moč, imena in pota tolovajev ovadi, in car, ki je že zdaj zasleduje, zasačil bi je potem še lože. Bolj pametno je Etema valovom izročiti, Dragojilo pa za lep denar prodati. Puah je mož, ki dolgo ne premišlja: kar sklene, stori.

Dragojilo spravijo v ladijo. Mož, ki jo v sobico zapira, ogleduje jo pazljivo in milo se mu stori, ko se njeno černo oko sreča z njegovim. Ne obupaj, reče ihté, zagotavljam te, da se bode reč ugodniše razvila, nego si misliš.

Davroslava pa zvežejo in ga odpeljejo v čolniču, ki ga je ravno kar rešil potopa, na globokejšo mesto, da bi ga tam vtopili. Tudi mož, ki so mu Dragojilo zaupali, hiti za njimi, pa ne iz hudobije, ampak z namenom, mladega moža rešiti, če bode mogoče. Veslaje se pritisne do njega in ko drugi med seboj žlobudrajo, poreže mu skrivaj vervi, ter ga podučí, kod naj plava, da se bode lože rešil na otok. Neke streljaje od kraja dospevši, doveršé svoj posel ter veslajo nazaj, Davroslav pa se na Kandijo otmè.

Ko noč preteče, izplava tolovajski brod za rano iz kandijske luke proti jonskim otokom. Rešitelj Davroslavov nasvetuje Puahu, naj proda mlado lepo jetnico bogatemu Rašitu v Rašitstan. In tako se tudi zgodi.

IV.

Na bregu jadranskem, kjer Vojuza iz arnavtskih gričev bistre valove vali v zeleno morje, leže podertine nekdanj sloveče in lepe Polone. Otožnost oklepa popotniku serce, ki ogledava zapuščine starih časov. Spomini začetnikov evropske omike so tu pokopani; vendar ne le spomine starodavne gerške in rimske izobraznosti, ampak tudi spomine starih kristjanskih časov hrani ta zdaj zapuščeni in divji kraj. — Ko se je bilo kristjanstvo iz zibelji vesvoljne izobraznosti po svetem Pavlu zaplodilo po gerških in ilirskih deželah, molili so tudi Polonci, zapustivši kervave daritve zemskih in olimpiških bogov, v svojih svetiščih edino živega Boga, dokler se ne zarotita cara Dioklecijan in Galeri, da zatareta novo vero. S kervavim mečem kaznujeta Polono in pozidata na kristjanskih razvalinah bogovom altarje. Pa kristjanje najdejo tu svetim obredom zavetja, kakor v Rimu in po drugih večih mestih. Podzemski hrami so njihova svetišča, dokler jih car Konstantin pregnanstva ne reši. Kristjanstvo se mirno razvija, poganstvo pa zginja. Polona vživa spet srečne čase. Ali neolikani gotiški narod, ki si novih dežel išče in skozi Dacijo in Mesijo do jadranskih bregov pridere, razdene z drugimi mesti vred tudi Polono, ktera se ne dvigne več k prejšnjemu blagostanju. Ljudstvo, ki se po nemirnih časih spet tu naseli, obdelava plodno zemljo, ki mu hvaležno plodi obilne darove; ali tudi to ne terpi na veke; pod turškim barbarstvom se Vojuzini bregovi popolnoma zapusté. Le malo starega zidovja tik reke si ribiči osvoje, vse drugo pa zarašča germovje in mah. Kjer je pred tisoč in več leti omikani Gerk umotvoril in bogati Rimljan Fortunine darove v krasnih poslopjih užival, tam berložijo zdaj divje zveri in sokol gnjezdari; kjer so v nemilih časih kristjanje svete obrede obhajali, tam hranjujejo zdaj tolovaji svoje zaklade.

Tolovajski glavah Puah se je v tem kraju rodil in ga dobro pozna. Ne dopada se mu, kakor nekdanj Feju, pleniti po nevarnem morji, marveč si poželi mirnega življenja na suhem. Ali večini njegovih nepoštenih rokodelcev to ni po všeči; v toliko je pa preveri, da je pametno, poiskati si odljudnega kraja blizo morja in va-nj hraniti naplenjene zaklade, kar jih imajo na brodu odveč, pa v vedni nevarnosti. Za tako selišče so razvaline stare Polone kaj pripravne in sicer tem bolj, ker najdejo v njih prostoren podzemski hram. To je tista častitljiva dvorana, v kateri so kristjanje za časa cara Dioklecijana o ponočnih shodih Bogu darovali. Vhod va-nj je po ozkih stopnjicah, ki so še dobro ohranjene; hram je podolgast in čveterovoglat, strop in stene so tu iz žive skale sekane, tu z opek zidane; mnogoverstne vrezane podobe je zaljšajo; ob

desni in levi strani so pa rake, nektore dobro ohranjene in zaperte, druge razdjane. Konec hrama te stene pa stoji iz belega marmorja gladko sekana grobu podobna altarna miza, na kateri so se obhajali sveti obredje. Tisoč let in čez je od tiste dobe preteklo, ko je človeško oko zadnjič te shrambe ogledovalo; tisoč let in čez je pokrivala vedna tema te svete ostanke, tedajnim kristjanom nemilih, nam pa častitljivih časov. Polona se je razdevala in sezidala, dokler ni sovražna roka njenega ozidja popolnoma razrušila, da ga zdaj divja hosta zarašča — pa tega svetega hrama se ni dotaknila. Ali zdaj, ko krog njega vse mirno počiva, iztaknejo ga tolovajske čete in ga v svoj prid kvaré. Nad vhomom sezidajo kočo varhom v hram spravljenih zakladov. Ta posel izročé trem udom množne družbe, ki so že bolj priletni in manj sposobni za opravila na brodu in za težavni boj po morji; tu pa se bodo varhi bogatih zakladov, stanujoči v priprosti koči, lahko z ribštvom na videz ukvarjali; saj z ribovanjem se živi tudi uborno sosedno selo na bregu Vojuze, kterege prebivavci so sirovi in leni Arnavtje. Ž njimi se Puah lahko sprijazni.

Zgodilo se je to mesca septembra l. 1570, šest mesecev po tem, ko so bili tolovaji Milijeviča v pest dobili in dva mesca po Davroslavovi in Dragojilini nesreči. Milijeviča so hoteli tolovaji berberskim mohamedanom v sužnost prodati, kar se je navadno njihovim jetnikom pripetilo. Milo se mu stori, ko premišlja, kako grenke osode sto in sto tisoč kristjanov bode deležen, kateri po severni Afriki nevsmiljenim Mohamedovim vernim nečloveško tlako delajo. Še hujše ga peče misel, do tjekaj prišedšemu bode pot v milo domovino na veke zaperta, nikdar več ne bode vidil ljube žene in drage dece; na tolovajskem brodu pa bi se morda vendar kedaj priložnost rešitve našla. Ponudi se tedaj Feju za kakoršnokoli opravilo na brodu. Fej ga obderži. Milijevič, ki je bil v Carigradu čez pet let strežaj in kuhar, prevzame tudi na brodu ta posel. Vede se tako, da si popolno Fejevo zadovoljnost pridobi; Puah ga pa celo spoštuje in ga slednjič varha Polonskega hrama postavi.

Tudi Davroslavu je osoda ta dva mesca pripravila priprosto življenje. Ko se je bil iz valov na suho otel, zataji v Kandiji svoj plemeniti rod, s terdim delom si služi vsakdanjega kruha in dan na dan pričakuje tujega broda, da bi se na njem v kako kristjansko mesto prepeljal; pa vedno zastonj, zakaj kupčija po gerškem morji iz dveh vzrokov praznuje: kristjanska pomorska mesta so stopila v turški vojski na avstrijsko stran, in da-si ravno caru Maksu, ki se s Selimom vojskuje, materialne pomoči ne dadó, vendar ga moralno podpirajo in vsa njihova prijaznost in dotika s Turčijo razpade, zakaj Selim se nad njim huduje. Pa ko bi kupčijskim ladijam prav ne branila turška neprijaznost v Kandijo; saj se nikdar ne derzne na vzhodno medzemsko morje, kjer Puah go-

spodari, ki je poslednji čas več brodov zaporedoma oropal in končal. Kar se po morji brodov vidi, vsi so ali Puahovi tolovajski, ali pa turški vojni brodije, ki tu Puaha zalezujejo, tū vojake iz sirskih in maloazijskih pokrajin v Carigrad prepeljavajo.

Mnogokrat zre Davroslav stojé na kandijskem bregu po širokem morju in premišlja, kam da so mu siloviti tolovaji milo preseréno ljubljeno Dragojilo odpeljali: imajo li jo na brodu ali so jo v sužnost prodali, in kako se jej godi tū ali tam. To je vedni predmet, kterega njegove misli varé in predelavajo. Domišljija se ne naveliča vsak trenutek novih podob vstvarjati, pa v otožnost ga vselej pokoplje, ker konec njegovega tuhtanja je vselej ta, da si domišlja Dragojilo v nepopisljivi tugi. Zdaj jo vidi s silo se bojevati, zdaj njega na pomoč klicati, zdaj krivici obnemoglo umirati. Rad bi življenje za-njo žertvoval, pa vse zastonj. Neusmiljena osoda je menda med nju razpela pregrinjalo vedne ločitve, pa ona loči le telesi, duh njegov potuje v neomejenih domišljijah čez morjā in dežele, in jo spremlja po vseh njenih potih. (Konec drugokrat.)

Trojno serce.

Globoko v persih giblje se nekaj čarobno,
Glasí se čudomilo, žalobno in ljubó,
Cvetí veselje tiho, kali skrivno gorjé,
In mesto to presveto človeško je sercé!

Mladenču persi dviga hlepenja divji žar,
Navdaja mu jih nada, nek tajni sladki čar;
Serce mladenča obsega vso tugo in britkost,
Obsega rajske sanje, ljubezni vso sladkost!

Kakor svitloba lune razjasni temno noč,
Ima sercé deviško prečudno tajno moč;
Globoko v persih sije ljubezni živi plam,
In žarno vnema serce, možu poguma znam!

Ljubezni polno tretje tak vroče in gorkó —
Oklepa vse in veže z nevidno nas močjó,
In v žalosti, veselji zvésto nam vedno je,
Najlepše res na zemlji: — oh materno serce!

J. Severjev.